

Asia: VN/32853/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi elintarvikemarkkinalakia sekä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettua lakia. Esitettyjen muutosten päätavoitteena on parantaa heikomman osapuolen suojaa ja erityisesti maataloustuotteita ja elintarvikkeita myyvän tavarantoimittajan asemaa, sekä edistää elintarvikemarkkinan tasapainoa nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan.

Alkutuottajan asema on lähtökohtaisesti heikko. Tuottajat ovat alttiimpia etenkin kansainvälisiltä markkinoilta tuleville muutoksille kuin elintarvikeketjun muut toimijat. Tuottajat joutuvat myös usein toimimaan hinnanottajan asemassa eivätkä juuri voi vaikuttaa markkinahintoihin vaan ottavat ne annettuna. Siksi PTT katsoo, että ehdotetut toimet, jotka parantavat heikomman osapuolen suojaa, ovat perusteltuja, oikeansuuntaisia ja osaltaan selkiyttävät pelisääntöjä. Samalla on kuitenkin tärkeää tunnistaa, että alkutuottajan aseman parantamiseksi on muitakin kuin lainsäädännöllisiä keinoja olemassa, kuten tuottajien välisen kaupallisen yhteistyön edistäminen.

Elintarvikemarkkinalakiin ehdotettu lisäys säännöstä, jonka avulla elintarvikemarkkinavaltuutettu voi valvontatoiminnassaan puuttua nykyistä paremmin neuvotteluvoiman väärinkäyttöön, on perusteltu. On tärkeää, että kilpailu- ja elintarvikemarkkinalainsäädäntöä noudatetaan johdonmukaisesti koko elintarvikeketjussa ja ettei kukaan toimija voi hyötyä epäreilusta toimintatavoista. Ehdotettu muutos antaa elintarvikemarkkinavaltuutetulle nykyistä paremmat valtuudet reilujen ja läpinäkyvien toimintatapojen varmistamiseksi ruokaketjussa. On myös tärkeä varmistaa, että jo nykyiset valtuudet hyödynnetään täysimääräisesti.

Lakiin esitetään lisättäväksi muutos siitä, että vahvemman osapuolen olisi neuvoteltava sopimusehtojen muuttamisesta heikomman osapuolen pyynnöstä, jos olosuhteet (esimerkiksi kustannusshokit tai sään ääri-ilmiöt) ovat muuttuneet poikkeukselliseksi ja heikentävät olennaisesti heikomman osapuolen asemaa. Tämä edellyttäisi tarkempaa määritelmää siitä, mikä on ”poikkeuksellinen” olosuhde ja mitä tarkoitetaan heikomman osapuolen aseman ”olennaisella” heikkenemisellä. Muutoin ehdotettu lisäys jää hyvin tulkinnanvaraiseksi.

On myös tärkeää huomioida, että poikkeukselliset olosuhteet voivat näyttäytyä erilaisina elintarvikealan eri sektoreilla johtuen tarjontaketjujen erilaisesta dynamiikasta, jolloin toimialakohtaiset tekijät on otettava huomioon. Myös ennakoivalla riskienhallinnalla voi olla merkitystä yrityksen taloudelliseen suoriutumiseen poikkeuksellisissa olosuhteissa verrattuna toimialan keskimääräiseen suoriutumiseen. On myös olennaista, ettei heikomman osapuolen aseman olennaisen heikkenemisen todentamiseksi heikompi osapuoli joudu avaamaan liikesalaisuuksiksi katsottavia tietoja.

PTT korostaa, että ruokaketjun toimivuuden edistämiseksi ja heikomman osapuolen aseman parantamiseksi tarvitaan ylipäätään elintarvikeketjun toimijoiden yhdessä sopimia ja reiluja sekä nykyistä joustavampia sopimusmalleja, jotka mahdollistavat tasapuolisemman riskien jaon elintarvikeketjun eri osapuolten kesken. Sopimukseen tulisi sisällyttää mekanismeja merkittävien ja poikkeuksellisten markkinamuutosten varalle, jotta neuvottelut hinnoista ja muista sopimusehdoista voidaan avata tarvittaessa.

Lisäksi elintarvikesektorilla ostajalle hyödynnettävää julkista tilastotietoa elintarvikeketjun alkupäästä on huomattavasti enemmän saatavilla kuin tavarantoimittajille hyödynnettävää julkista tilastotietoa elintarvikeketjun loppupäästä on saatavilla. Tämän vuoksi kiello edellyttää tiettyjä tietoja on perusteltu. Elintarvikesektorin tilastotuotantoa tulisikin kehittää nykyistä kattavammaksi.

2. Huomiot esityksen vaikutuksista

Esityksen arvioidaan olevan myönteinen kokonaisvaikutus tavallisesti heikommassa asemassa olevan alkutuottajien asemaan. On kuitenkin todennäköistä, että lakimuutoksella ei saada lisättyä alkutuotannon markkinatuottoja ja sitä kautta parannettua kannattavuutta ja investointihalukkuutta. Markkinatuotot muodostuvat normaalin markkinamekanismin mukaisesti nykyisten markkina- ja sopimusrakenteiden puitteissa. Markkinatuottojen lisääntymisen kannalta yksi keskeisimmistä asioista on kysyntävetoinen kasvu.

PTT korostaa, että alkutuottajien aseman vahvistamiseksi tulee hyödyntää myös jo olemassa olevia keinoja tuottajien välisen kaupallisen yhteistyön vahvistamiseksi, kuten mahdollisuus tuottajaorganisaatioiden perustamiseen. Lisäksi on olennaista, että elintarvikeketjun toimijat yhdessä sopivat reilusta sopimus- ja hinnoittelukulttuurista koko elintarvikeketjussa.

3. Huomiot luvusta suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

-

4. Muut huomiot perusteluista

-

5. Huomiot 1 §:stä Soveltamisala säännöskohtaisine perusteluineen

-

6. Huomiot 1 a §:stä Säännökset, joita sovelletaan riippumatta muutoin sovellettavasti laista säännöskohtaisine perusteluineen

-

7. Huomiot 1 b §:stä Lain tarkoitus säännöskohtaisine perusteluineen

-

8. Huomiot 2 §:stä Määritelmät säännöskohtaisine perusteluineen

-

9. Huomiot 2 e §:stä Kaupalliset kostotoimet säännöskohtaisine perusteluineen

-

10. Huomiot 3 a §:stä Neuvottelut poikkeuksellisten olosuhteiden johdosta säännöskohtaisine perusteluineen

-

11. Huomiot 4 a §:stä Neuvotteluvoiman väärinkäyttö säännöskohtaisine perusteluineen

-

12. Huomiot 4 b §:stä Kielto edellyttää tiettyjä tietoja säännöskohtaisine perusteluineen

-

13. Huomiot 4 c §:stä Ostajan tuotemerkin suosimisen kielto säännöskohtaisine perusteluineen

-

14. Huomiot 5 §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutettu ja 7 §:stä valvonta säännöskohtaisine perusteluineen

-

15. Huomiot 10 §:stä Huomautus, 11 §:stä Julkinen varoitus ja 11 a §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutetun asettama kielto säännöskohtaisine perusteluineen

-

16. Huomiot 11 b §:stä Markkinaoikeuden asettama kielto ja 12 §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutetun oikeus hakea markkinaoikeudelta kiellon määräämistä säännöskohtaisine perusteluineen

-

17. Huomiot siirtymäsäännöksestä

-

18. Huomiot 12 a §:stä seuraamusmaksu ja 13 b §:stä Viranomaisten välinen tietojenvaihto säännöskohtaisine perusteluineen

-

19. Huomiot Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain muuttamisesta säännöskohtaisine perusteluineen

-

Forsman-Hugg Sari
Pellervon taloustutkimus PTT ry